

GENTSE STADSWERKLIEDEN TIJDENS HET INTERBELLUM

Hoe vroeger alles anders was ... Veel bijdragen in Ghendtsche Tydinghen, tentoonstellingen over het dagelijkse leven in de vorige eeuw en oude filmpjes zoals in Alijn getoond, confronteren er ons mee. En het kan nog op veel andere, heel wat minder voor de hand liggende manieren. Neem bijvoorbeeld een kijkje bij het stadspersoneel. Lijsten van functies onder de werklieden in *bestendige of voorlopige dienst* (vast en niet vast benoemd) bij de stad Gent geven een verrassend, zelfs bevreemdend beeld van hoe alles vroeger, nog niet eens zo lang geleden, anders georganiseerd was dan nu.

Hieronder presenteren we eerst een tableau de la troupe in 1924. De afbeelding hierbij geeft de Nederlandse versie van de lijst van beroeps- of functieaanduidingen opgemaakt in dat jaar. De functies zijn min of meer gerangschikt van laag in aanzien en verloning (*kabienjongens* in de baden en *koeiershelpers* op de veemarkt - boven links op de lijst) tot hoog (*electricien van tabellen en van onderhoud en overste-stoker* in de elektriciteitscentrale - onderaan rechts).

Klaarblijkelijk vormden de vereisten aan vakkennis samen met de mate van verantwoordelijkheid de basis van deze klassering. Enkele functies onderaan op de afbeelding vermeld, vielen om onduidelijke redenen buiten de rangorde. De enige specifiek vrouwelijke 'werkluï' waren de *badvrouwen* (vermoedelijk enkel actief in de baden en wasinrichtingen voor vrouwen). Ze hoorden bij de laagste categorieën. *Vagers en crottineurs* (strontrapers ...) stonden net iets hoger in aanzien.

Bij heel wat aanduidingen valt het moeilijk uit te maken welk werk de betrokkenen uitvoerden. Zelfs een vergelijking met de Franse tekst - in die tijd vast onderdeel van officiële Gentse documenten - ruimt niet alle interpretatieproblemen uit de baan. Het lijkt alsof de stadsdiensten een eigen taaltje hanteerden dat even moeilijk naar het Frans als naar het Nederlands omzetbaar was. Zo worden *koerknechten* in het Gentse Frans van 1924 *ouvriers de cour*, maar wat die mannen effectief uitspookten, wordt er niet duidelijker op. Vermoedelijk bedoelde men met *arbeiders* (in het Frans *manoeuvres*) - erg laag geklasseerd overigens - enkel de lastdragers of kruiers, zoals dat tot in de 19de eeuw algemeen het geval was. Een *jalonneur* is een arbeider die bakens zet, een hulpje van een landmeter. Een *planton* moet hier als opzichter begrepen worden.

Een *ontsnappingzoeker* (*chercheur de fuites*) had misschien een voltijdse job

aan het opsporen van gaslekken. *Opnemer* (twee keer vermeld) vertaald als *releveur* zal wel 'meteropnemer' voor gas en elektriciteit geweest zijn. Maar wat een opnemer - *aiguilleur* (wisselwachter) zou moeten voorstellen is ons een raadsel.

Scrubber (in de Franse lijst eveneens *scrubber*) is geen oude term die we het Gents (of - afgaand op de 'sc' - misschien wel een Kortrijks?) dialectwoordenboek moeten zoeken. Die laten ons hier in de steek. Het is namelijk een Engels woord. Nu heel gewoon, maar heel uitzonderlijk voor de Interbellumtijd. Toen werden zo goed als alle nieuwe technische termen nog aan het Frans ontleend. De scrubbers of *scrubbermannen* werkten bij de gasdienst, die te Gent vooral dank zij Engels initiatief, knowhow en kapitaal ontwikkeld was. Ze waren verantwoordelijk voor de zuivering van het geproduceerde gas, vermoedelijk in vloeistofkolommen (er bestaan nog andere methoden). Een kijkje in Wikipedia (Engelse versie) leert je heel wat over deze technieken, in deze tijden van 'fijn stof' actueler dan ooit. Een *barillet* (in de Franse versie van de tekst correct met één r geschreven) was oorspronkelijk een tonnetje (pijp) of schenkan, maar kan ook een dompelpvat (in de elektrotechniek) zijn, of een term uit de gasindustrie. Wat hier feitelijk bedoeld wordt, valt moeilijk uit te maken.

Bij sommige van deze functies kan men zich afvragen waarvoor die allemaal wel nodig waren en hoeveel mensen die vervulden. Misschien waren sommige termen in 1924 al verouderd. Een meer doorgedreven onderzoek kan hier een en ander ophelderen.

In latere lijsten, waarin de stadswerklieden met naam en jaar van in dienst komen vermeld worden, is het heel wat duidelijker. Daar worden ze ingedeeld volgens de diensten en besturen waarin ze tewerk gesteld werden. Ook daarin schuilen verrassingen. In de lijst van 1939 blijkt de elektriciteitsdienst de dichtst bevolkte, gevolgd door de gasdienst. Dat waren toen nog voluit stedelijke instellingen. De reinigingsdienst, de stadsscholen, de haven en de wegnisdienst konden het met heel wat minder werkvolk stellen.

Eén jaartje voor W.O. II telde de stadsreiniging nog een tiental *schippers* en zelfs een *schipmaker*. Eeuwenlang werd stadsmest en beer met scheepjes naar het platteland gevoerd, waar dit zeer gegeerde producten waren. Niets beter dan dat om de opbrengst van de gewassen te verhogen. Daarnaast telde de dienst, naast heel wat *voerlui*, ook een *paardensmid*, gewone *smeden*, een *wagenmaker*, een *zadelmaker* en verschillende *stalknechts* en *hulpstalknechten*. Vanzelfsprekend - gezien het meeste wegvervoer nog steeds met paarden gebeurde - waren er nog een aantal *crottineurs* actief. Maar nieuwere tijden kondigden zich aan: de stadsreiniging had sinds enkele jaren ook een viertal *autogeleiders* en een *mecanicien* in dienst.

Klasseering der Werklieden

Kabienjongens (Baden).

Koeliers-helpers, arbeiders.

Badvrouwen, (Baders).

Arbeiders, koermannen (gas) werklieden van Aqua-Sana, vagers, crottineurs, stal- en koerknechten (Reinigingsdienst).

Poortier, badman en werkman (Baden).

Pisbakkuischers, hulp-kalsijders, jalonnerders, magazijnknechten, boodschappers, helper, water, gas en verschillende stielen-barrilets, scrubbers, ont-snappingzoekers, opnemers, nachtwakers.

Helpers-laders, helpers-smeden, voorvagers, helpersruimdiensten, arbeiders, pasteurisatie.

Fonteiniers, opnemers, inkasseerders.

Vuurmakers en redders (Baden).

Stoker der stoomketels en ovens, stielmannen-gasfitter, vertaking-montceerder, aardewerkers

en rioolkuischers, weger-machinist der kranen, der rollende brug, der vaste machienen, 2° machinist (water en centraal) meterherstellers.

Koeliers, melkvoerlieden, landmannen, voerlieden, magazijnier, waker, stoker (pasteurisatie), ploegbaas (pasteurisatie), landbouwdienst.

Voerlieden, ploegbazen ruimdienst, machinisten ruimdienst, ploegbazen schippers, wagenmakers, smeden, zadelmakers, ketelmakers, mecaniciens, scheepstimmerlieden, schippers, hoefsmeden, schilders, timmerlieden, schrijnwerkers, planton, plansafdrukker, loodgieters, hoveniers, kalsijders (wegenis).

Machinist (waters).

Gasfitter (gazier) watergas, electricien, metser (der ovens), ploegbaas, machinist (centraal).

Electricien van tabellen en van onderhoud. Overste stoker (Centraal).

Lantaarnaansteker.

Brigadier-lantaarnaansteker.

Poortier.
(Reinigings- en Ruimdiensten).

Stalknecht.

Meester-stalknecht en waker.

Vermelden we tenslotte nog dat de stad in 1939 twee kinderkribben telde. De ene aan de Martelaarslaan (niet het wezenhuis) stelde vier *kinderverzorgsters* en een *meid* te werk. De kinderverzorgsters werden klaarblijkelijk tot de werkliedencategorie gerekend. De andere, aan de Zandstraat (nu Lucas de

Heerestraat, tussen Burggravenlaan en Zwijnaardsesteenweg), telde een *hoofdbewaakster, een huisbewaarder, een keukenmeid, een wasvrouw en een kuisvrouw*. Welke kinderen in deze laatste kribbe terecht kwamen en waarom deze uitgerekend daar gelokaliseerd was, is ons niet bekend.

Tot zover deze vluchtige kennismaking. Onze bedoeling was alleen even de aandacht te vestigen op enkele totaal vergeten kantjes van onze stadsgeschiedenis. Wellicht weten sommige lezers meer over een of ander van de hier opgesomde functies?

Luc Devriese

Bron: *Stad Gent. Werkhuisverordening en werkcontract voor het personeel der stadsdiensten*, Gent, 1924 en *Stad Gent. Lijst der bestendige en voorlopige stadswerklieden in dienst op 1 januari 1939*, Gent, 1939. Bewaard in het Documentatiecentrum DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg. Verzameling Vliegende Bladen - Gent. Reeks Bestuur/stadspersoneel.
